

România

Manifestul din Ventotene și România

Antonello Biagini

Manifestul de la Ventotene a fost redactat de Altiero Spinelli și Ernesto Rossi în plină desfășurare a celui de-al doilea război mondial, în timpul perioadei de domiciliu forțat petrecută pe o insulă din Marea Tireniană.

Opera reprezintă prima încercare organică de a trasa politica unei viitoare Europe libere și unite. Structurat inițial în 4 capitole, *Manifestul* a fost difuzat în mod clandestin în copii realizate cu ciclostil și, în 1944 a fost publicat, în sfârșit, în mod clandestin de Eugenio Colomi, care a și semnat prefața. Această ediție, intitulată "*Probleme ale Federației Europene*" era împărțită în 3 capitole: primele două, ce purtau titlul *Criza civilizației moderne și sarcinile de după război. Unitatea europeană*, au fost elaborate mai ales de Spinelli, în timp ce în prima parte a capitolului al treilea, intitulat *Sarcinile de după război. Reforma societății*, devine evident aportul semnificativ al lui Rossi. În plus, textului i-au fost adăugate două eseuri scrise de Spinelli: "*Statele Unite ale Europei și diferitele tendințe politice*" și "*Politica marxistă și politica federalistă*".

Elementul central al întregului proiect al lui Spinelli este constituirea unei Europe federale, datorită căreia ar fi fost posibilă depășirea vechilor forme ale puterii politice naționale și de partid, pentru a se ajunge apoi la crearea unui "stat internațional". De altfel, pornind de la aceste idei, se va naște la puțin timp după aceea Mișcarea Federalistă Europeană.

Tradus în anii următori în mai multe limbi, *Manifestul* de la Ventotene a devenit astăzi un punct de reper la care nu se poate renunța în cadrul federalist european. Accesul la Uniune al multor noi membri în ultimii ani a modificat cu siguranță scenariul în cadrul căruia, anterior, se dezvoltase și difuzase ideea federalistă, deschizând o serie de probleme cărora va trebui să li se găsească o soluție în anii următori. În primul rând, poate fi deosebit de interesant să stabilim cum și în ce termeni este cunoscută ideea federalistă și opera lui Altiero Spinelli în cadrul spațiului cultural și nu numai în țările care au aderat de curând. Acest element, cu siguranță de mare interes, nu privește de altfel doar România, ci se răsfrânge din mai multe puncte de vedere și asupra altor țări ale Uniunii, ca de exemplu Ungaria sau Polonia.

În luna septembrie 2007, Institutul de Studii Internaționale al Universității din Cluj-Napoca a inaugurat Centrul pentru studiul federalismului european "Altiero Spinelli". Proiectul face parte dintr-un complex mai amplu de studii

dedicate temeii federalismului european și tematicilor legate de intrarea României în Uniunea Europeană și este legat de deschiderea în același timp a unei școli de vară care poartă numele semnificativ de " *Quo Vadis Europa?*".

La inaugurarea Centrului au luat parte Prof. Andrei Marga, Președintele Consiliului Academic al Universității Babeș-Bolyai, decanul Facultății de Istorie și Filosofie, Prof. Toader Nicoară și Prof. Antonello Biagini, în calitate de delegat al Comitetului Național Italian pentru Centenarul nașterii lui Altiero Spinelli și reprezentant al Rectorului Universității "La Sapienza". Crearea unui centru de studii dedicat lui Spinelli reprezintă un pas important spre aprofundarea temelor federaliste și a istoriei în sine a procesului de integrare europeană, și în cadrul țărilor care au aderat de curând. Difuzarea ideii federaliste reprezintă, sau ar trebui să reprezinte, prin urmare, unul dintre angajamentele principale în fața realității unei Uniuni Europene care și-a schimbat în mod sensibil structura inițială și care trebuie în mod necesar să devină purtătoarea unui complex de valori culturale și ideologice în scopul de a nu rămâne o simplă expresie a normelor aprobate de diferitele guverne. Ca proiect politic, Europa trebuie să pornească în mod evident de la originile proiectelor ei, al căror inspirator principal a fost fără îndoială Spinelli. În acest sens, este de mare interes traducerea *Manifestului de la Ventotene* în limba română. Tocmai prin intermediul acestuia, ideea federalistă europeană poate și trebuie să fie prezentată noilor cetățeni ai Uniunii.

Prefață

Eugenio Colorni (Roma, 1944)

Textele de față au fost concepute și redactate pe insula Ventotene, între anii 1941 și 1942. În acel mediu de excepție, scăpând printre ochiurile unei discipline foarte rigide, printr-o informație pe care, prin mii de viclesuguri, încercau să o redea în modul cel complet posibil, în tristețea inerției forțate și în anxietatea eliberării apropiate, se matura în câteva minți un proces de regândire a tuturor problemelor care constituiseră motivul însuși al acțiunii înfăptuite și al comportamentului asumat în luptă.

Depărtarea de viața politică concretă permitea o privire mai detașată și îndemna la revizuirea pozițiilor tradiționale, căutând motivele insucceselor trecute, nu atât în erorile tehnice de tactică parlamentară sau revoluționară, sau într-o "imaturitate" generală a situației, cât în insuficiențele organizării generale și în faptul că lupta a fost dusă de-a lungul obișnuitelor linii de fractură, acordând prea puțină atenție noului care modifica realitatea.

Pregătind combaterea eficientă a mării bătălii care se profila în viitorul apropiat, se simțea nevoia nu doar de a corecta greșelile din trecut, ci de a reformula termenii problemelor politice cu mintea golită de preconcepții doctrinare sau de mituri de partid.

În acest fel, și-a croit drum în mintea câtorva persoane, ideea centrală conform căreia contradicția esențială, răspunzătoare pentru crizele, războaiele, nenorocirile și exploatările care tulbură societatea noastră este existența statelor suverane, delimitate din punct de vedere geografic, economic și militar, care consideră celelalte state ca fiind concurente și dușmani potențiali, trăind unele cu altele într-o situație de permanent *bellum omnium contra omnes*. Motivele pentru care această idee, nu nouă în sine, dobânda un aspect de noutate în condițiile și cu ocazia cu care a fost gândită, sunt diferite:

1) În primul rând, soluția internaționalistă, care figurează în programele tuturor partidelor progresiste, este considerată de către acestea, într-un anumit sens, ca o consecință necesară și aproape automată a atingerii scopurilor pe care fiecare dintre ele și le propune. Democrații consideră că instaurarea, în cadrul fiecărei țări, a regimului susținut de ei, ar duce cu siguranță la formarea acelei conștiințe unitare care, depășind frontierele din domeniul cultural și moral, ar constitui premisa pe care ei o consideră indispensabilă pentru o unire liberă a popoarelor și în domeniul politic și în cel economic. Și socialiștii, în ceea ce îi privește, consideră că instaurarea în diferitele țări a regimurilor de dictatură a proletariatului, ar duce de la sine către un stat internațional colectivist.

Or, o analiză a conceptului modern de stat și a ansamblului de interese și sentimente care se leagă de el, arată clar că, deși analogiile între regimurile interne pot facilita relațiile de prietenie și colaborare între un stat și altul, nu este deloc sigur că ele ar duce automat și nici măcar treptat la unire, atâta timp cât vor exista interese și sentimente colective legate de menținerea unei unități închise în interiorul granițelor. Știm din experiență că sentimentele șoviniste și interesele protecționiste pot duce cu ușurință la ciocniri și la concurență chiar și între două democrații; și nu este sigur că un stat socialist bogat trebuie neapărat să accepte să își pună în comun propriile resurse cu un alt stat mult mai sărac, din singurul motiv că în acesta este în vigoare un regim intern analog cu al său.

Abolirea frontierelor politice și economice dintre un stat și altul nu rezultă așadar neapărat din instaurarea simultană a unui anumit regim intern în ambele state; ci este o problemă de sine stătătoare, ce trebuie atacată cu mijloace proprii ce i se potrivesc. Nu poți fi socialist, e adevărat, fără să fii totodată internaționalist; și acest lucru, dintr-un motiv ideologic, mai mult decât dintr-o necesitate politică și economică; iar din victoria socialismului în fiecare stat nu rezultă neapărat statul internațional.

2) Ceea ce, pe lângă aceasta, ducea la accentuarea autonomă a tezei federaliste, era faptul că partidele politice existente, legate de un trecut de lupte purtate în cadrul fiecărei națiuni, sunt obișnuite, prin obicei și tradiție, să își pună toate problemele plecând de la presupunerea implicită a existenței statului național și să considere problemele de orânduire internațională ca fiind chestiuni de "politică externă", ce trebuie rezolvate prin acțiuni diplomatice și acorduri între diferitele guverne. Acest comportament este în parte cauză, în parte consecință, a celui enunțat mai devreme, conform căruia, odată luate în mână frâiele puterii în propria țară, înțelegerea și unirea cu regimurile înrudite din alte țări constituie un lucru ce vine de la sine, fără a fi nevoie să fie dusă o luptă politică consacrată în mod expres acestui lucru.

În autorii textelor de față a prins în schimb rădăcini convingerea că, cei care doresc să își pună problema orânduirii internaționale ca fiind centrală pentru epoca istorică actuală, considerând soluția acestei probleme ca fiind premisa necesară pentru soluționarea tuturor problemelor instituționale, economice, sociale care se impun societății noastre, trebuie în mod necesar să considere din acest punct de vedere toate chestiunile ce privesc contrastele politice interne și comportamentul fiecărui partid, și în ceea ce privește tactica și strategia în lupta de zi cu zi. Toate problemele, de la cea a libertăților constituționale la cea a luptei de clasă, de la cea a planificării la cea a preluării puterii și a folosirii acesteia, se văd într-o altă lumină dacă sunt puse pornind de la premisa că primul obiectiv de atins este cel al unei orânduirii unitare în domeniul internațional. Aceeași manevră politică, sprijinirea pe o forță sau pe

alta dintre cele în joc, punerea accentului pe un cuvânt de ordine sau pe altul, dobândesc aspecte diferite în funcție de ce este considerat a fi scopul esențial, preluarea puterii și realizarea unor anumite reforme în cadrul fiecărui stat în parte, sau crearea premiselor economice, politice, morale, pentru instaurarea unei orânduiri federale care să îmbrățișeze întreg continentul.

3) Un alt motiv - și poate cel mai important - era constituit de faptul că idealul unei federații europene, preludiul unei federații mondiale, care putea părea o utopie îndepărtată în urmă cu doar câțiva ani, se prezintă astăzi, la sfârșitul acestui război, ca fiind un obiectiv accesibil și chiar la îndemână. În totalul amestec dintre popoare pe care acest conflict l-a provocat în toate țările supuse ocupației germane, în nevoia de a construi pe baze noi o economie distrusă aproape în totalitate, de a repune în discuție toate problemele privitoare la granițele politice, la barierele vamale, la minoritățile etnice, etc., în caracterul însuși al acestui război, în care elementul național a fost atât de des întrecut de elementul ideologic, în care state mici și medii au fost nevoite să renunțe la o mare parte din suveranitatea lor în favoarea statelor mai puternice și în care, conceptul de "spațiu vital" a fost înlocuit cu cel de independență națională chiar de către fasciști, în toate aceste elemente trebuie distinse anumite date ce fac mai actuală decât oricând, în această perioadă de după război, problema orânduiri federale a Europei.

Forțe provenind din toate clasele sociale, din motive atât economice cât și ideologice, pot fi interesate de această problemă. Ne vom putea apropia de ea prin tratative diplomatice și prin mișcări populare, promovând printre clasele instruite studierea problemelor legate de ea și creând state de fapt revoluționare, după înfăptuirea cărora nu va mai putea fi posibilă întoarcerea înapoi, influențând sferele conducătoare ale statelor învingătoare și incitând statele învinse la ideea că doar într-o Europă liberă și unită își vor putea găsi salvarea și vor putea evita consecințele dezastruoase ale înfrângerii.

Tocmai din aceste motive s-a născut Mișcarea noastră. Superioritatea, primordialitatea acestei probleme asupra tuturor celor care se impun în epoca în care intrăm, siguranța că dacă vom lăsa să se resolidifice situația în vechile șabloane naționaliste, ocazia va fi pierdută pentru totdeauna și continentul nostru nu va putea cunoaște nici o pace, nici o bunăstare de durată, toate aceste motive ne-au dus la crearea unei organizații autonome, cu scopul de a susține ideea Federației Europene drept obiectiv realizabil în perioada postbelică următoare.

Nu ne ascundem nouă însine greutatea acestui lucru și puterea forțelor care vor acționa în sensul opus; dar este prima dată, credem, când această problemă este pusă în discuția luptei politice nu ca un ideal îndepărtat, ci ca o imperioasă, tragică necesitate. Mișcarea noastră, care trăiește deja de doi ani

viața dificilă a clandestinității sub oprimarea fascistă și nazistă, ai cărei membri provin din rândurile militanților antifasciști, fiind toți aliniați în lupta armată pentru libertate și plătind deja birul greu de închisoare pentru cauza comună, nu este și nu vrea să fie un partid politic. Așa cum s-a caracterizat din ce în ce mai clar, ea dorește să acționeze asupra diferitelor partide politice și în interiorul acestora, nu doar pentru ca instanța internaționalistă să fie acceptată, ci mai ales pentru ca toate problemele vieții politice să fie organizate plecând de la acest nou punct de vedere, cu care până acum au fost atât de puțin obișnuiți.

Nu suntem un partid politic deoarece, deși promovăm în mod activ orice studiu ce privește ordinea instituțională, economică, socială a Federației Europene și deși luăm parte în mod activ la lupta pentru realizarea acesteia și suntem preocupați să descoperim ce forțe vor putea acționa în favoarea sa, în conjunctura politică viitoare, nu vrem să ne pronunțăm oficial asupra detaliilor instituționale, asupra gradului de colectivizare mai mare sau mai mic, asupra descentralizării administrative mai mari sau mai mici etc. etc., care vor trebui să caracterizeze organismul federal viitor. Lăsăm ca în sânul Mișcării noastre aceste probleme să fie dezbătute amplu și liber și ca toate tendințele politice, de la cea comunistă la cea liberală, să fie reprezentate în rândurile noastre. De fapt, aproape toate persoanele care au aderat la Mișcare militează în unul sau altul dintre partidele politice progresiste: toți sunt de acord în a susține acele principii fundamentale ale unei Federații Europene libere, care să nu se bazeze pe nici un fel de hegemonie și nici pe regimuri totalitare și care să aibă acea soliditate structurală care să nu o limiteze la o simplă Societate a Națiunilor. Asemenea principii pot fi rezumate în următoarele puncte: armată unică federală, unitate monetară, abolirea frontierelor și a emigrației între statele care aparțin Federației, reprezentanță directă a cetățenilor la adunările federale, politică externă unică.

În acești doi ani de viață, Mișcarea noastră s-a răspândit mult printre grupurile și partidele politice antifasciste. Câteva dintre ele și-au exprimat în mod public adeziunea și simpatia lor față de noi. Altele ne-au chemat să colaborăm la alcătuirea programelor lor. Nu este oare arogant să spunem că, parțial este meritul nostru, dacă problemele Federației Europene sunt atât de des tratate de presa clandestină italiană. Ziarul nostru, "L'Unita Europea" urmărește cu atenție evenimentele din politica internă și internațională, luând poziție față de ele cu o judecată absolut independentă.

Textele de față, rodul elaborării ideilor care au dat naștere Mișcării noastre, reprezintă însă doar opinia autorilor lor și nu constituie în nici un caz o luare de poziție a Mișcării în sine. Ele se doresc a fi doar o propunere de teme de discuție pentru cei care vor să regândească toate problemele vieții politice internaționale, ținând cont de cele mai recente experiențe ideologice și politice,

de rezultatele cele mai recente ale științei economice, de perspectivele de viitor cele mai chibzuite și mai rezonabile. În curând vor urma alte studii. Dorința noastră este ca ele să poată provoca un ferment de idei; și ca, în actuala atmosferă încinsă de urgenta necesitate de acțiune, să aducă o contribuție clarificatoare care să facă acțiunea tot mai decisă, conștientă și responsabilă.

Mișcarea italiană pentru federația europeană
Roma, 22 ianuarie 1944

Pentru o Europă liberă și unită
Proiectul unui Manifest
Altiero Spinelli - Ernesto Rossi

I. Criza civilizației moderne

Civilizația modernă și-a așezat la bază principiul libertății, conform căruia omul nu trebuie să fie doar un instrument pentru semenii săi, ci un centru autonom de viață. Pe baza acestei norme, au fost supuse judecării, în cadrul unui proces istoric grandios, toate acele aspecte ale vieții sociale care nu respectau acest principiu.

1. S-a afirmat dreptul egal al tuturor națiunilor de a se constitui în state independente. Fiecare popor, definit prin caracteristicile sale etnice, geografice, lingvistice și istorice, ar fi trebuit să găsească instrumentul cel mai apt să-l satisfacă în modul cel mai bun exigențele, independent de orice intervenție străină, în organismul statal pe care și l-a creat în mod autonom, conform propriei concepții asupra vieții politice. Ideologia independenței naționale a reprezentat un puternic imbold de progres; ea a dus la depășirea patriotismului local meschin în sensul unei solidarități mai ample împotriva opresiunii străine dominante; ea a eliminat o bună parte din dificultățile care împiedicau circulația persoanelor și a mărfurilor; în cadrul noilor state, ea a dus la extinderea și în rândul populațiilor mai înapoiate, a instituțiilor și a legilor populațiilor mai civilizate. Însă această ideologie purta și germenii imperialismului capitalist, pe care generația noastră l-a văzut crescând peste măsură, până la formarea statelor totalitare și la declanșarea războaielor mondiale. În zilele noastre, națiunea nu mai este considerată ca fiind produsul istoric al conviețuirii unor oameni care, ajunși, datorită unui proces îndelungat,

la o mai mare unitate de obiceiuri și aspirații, își găsesc cea mai eficace formă de organizare a vieții colective, în cadrul întregii societăți omenești, în propriul lor stat; ea a devenit în schimb o entitate divină, un organism ce trebuie să se gândească doar la existența și dezvoltarea sa, fără să-și facă griji pentru pagubele pe care le-ar putea aduce celorlalte națiuni. Suveranitatea absolută a statelor naționale a dus la dorința de a domina a fiecăruia, deoarece orice stat se simte amenințat de puterea celorlalte și consideră ca fiind "spațiu vital" propriu teritorii din ce în ce mai vaste, care să îi permită libertatea de mișcare și asigurarea mijloacelor de subsistență, fără să depindă de nimeni altcineva. Această dorință de stăpânire ar putea fi domolită doar prin hegemonia statului cel mai puternic asupra celorlalte state, subjugate.

În consecință, statul s-a transformat din garant al libertății cetățenilor, în stăpân al supușilor pe care îi ține în serviciul său, având toate mijloacele pentru a-și putea dezvolta la maxim propria eficiență în război. Chiar și în perioadele de pace, considerate a fi o pauză pentru a se pregăti pentru inevitabilele războaie succesive, voința claselor militare predomină deja în multe țări asupra celei a claselor civile, determinând o funcționare din ce în ce mai dificilă a structurilor politice libere: școala, știința, producția, organismul administrativ au ca și obiectiv principal creșterea potențialului de război; mamele sunt considerate a fi producătoare de soldați și prin urmare sunt recompensate după aceleași criterii după care la târguri sunt premiate animalele prolifiche; de la cea mai fragedă vârstă, copiii sunt educați în meseria armelor și a urii față de străini, libertățile individuale sunt reduse la neant, din moment ce toți sunt militarizați și chemați în mod continuu să presteze serviciul militar; războaiele neîncetate obligă la părăsirea familiei, a locului de muncă, a bunurilor și la sacrificarea vieții înseși pentru niște obiective a căror valoare de fapt nu o înțelege nimeni; în câteva zile sunt distruse decenii de eforturi depuse pentru creșterea bunăstării colective.

Statele totalitare sunt cele care au realizat în modul cel mai coerent unificarea tuturor forțelor, punând în practică o centralizare și o autarhie foarte puternice și astfel au demonstrat că sunt organisme cele mai potrivite pentru mediul actual internațional. Este de ajuns ca o națiune să facă un pas înainte spre un totalitarism mai accentuat pentru ca celelalte să o urmeze, fiind atrase în aceeași direcție de voința de a supraviețui.

2. S-a afirmat dreptul egal al tuturor cetățenilor de a contribui la formarea voinței statului. Astfel, această voință trebuia să fie sinteza exigențelor tuturor categoriilor sociale, exigențe economice și ideologice, în continuă schimbare și exprimate în mod liber. Acest fel de organizare politică a permis corectarea sau cel puțin atenuarea nedreptăților celor mai stridente moștenite de la regimurile trecute. Dar libertatea presei și cea de asociere precum și lărgirea progresivă a

dreptului de vot au făcut tot mai dificilă apărarea vechilor privilegii, menținând sistemul reprezentativ.

Persoanele care nu aveau nimic au învățat treptat să se folosească de aceste instrumente pentru a ataca drepturile câștigate de clasele înstărite; impozitele sociale pe veniturile extra-salariale și pe succesiuni, impozitele progresive pe averile cele mai mari, scutirea de taxe pentru veniturile minime și pentru bunurile de primă necesitate, gratuitatea școlii publice, creșterea cheltuielilor pentru asistență și prevederi sociale, reformele agrare, controlul fabricilor, toate acestea amenințau clasele privilegiate până și în citadelele lor cele mai fortificate.

Nici măcar clasele privilegiate care consimțiseră la egalitatea drepturilor politice, nu puteau admite ca păturile sociale dezmoștenite să se poată folosi de acestea în încercarea de a realiza acea egalitate de fapt, care ar fi dat acestor drepturi un conținut concret de libertate efectivă. Când, la sfârșitul primului război mondial, amenințarea devenise prea puternică, a fost normal ca aceste clase sociale să întâmpine cu căldură și să sprijine instaurarea dictaturilor, care luau armele legale din mâna adversarilor lor.

Pe de altă parte, formarea unor complexe industriale și bancare, a unor sindicate care reuneau sub o singură conducere armate întregi de lucrători, sindicate și complexe industriale care făceau presiuni asupra guvernului pentru a obține politica cea mai corespunzătoare intereselor lor, amenința dezintegrarea statului însuși în mai multe dinastii economice care s-ar fi aflat în luptă crâncenă între ele. Sistemul democratico-liberal, devenind instrumentul pe care aceste grupuri îl foloseau spre a exploata mai bine întreaga colectivitate, își pierdea prestigiul din ce în ce mai mult și astfel sa propagat convingerea că doar statul totalitar, prin abolirea libertăților individuale, ar fi putut rezolva, într-un fel sau altul, conflictele de interese pe care instituțiile politice existente nu mai reușeau să le stăpânească. De fapt, în continuare, regimurile totalitare au consolidat în mare poziția diferitelor categorii sociale în puncte atinse unul câte unul și, prin controlul poliției asupra întregii vieți a cetățenilor și prin eliminarea violentă a disidenților, au blocat orice posibilitate legală de corectare ulterioară a situației în vigoare. Astfel a fost asigurată existența unei clase absolut parazitare de proprietari funciari absenteiști și de rentieri care contribuie la producția socială doar prin detașarea cupoanelor titlurilor lor; a claselor deținătoare de monopoluri și de lanțuri de societăți care exploatează consumatorii și fac să se volatilizeze micile economii ale oamenilor; a plutocraților, care din culise și sub aparențele urmăririi intereselor naționale superioare, trag sforile oamenilor politici, pentru a dirija întregul aparat statal în avantajul lor exclusiv. S-au păstrat averile uriașe ale celor puțini și mizeria marilor mase, care nu aveau nici o posibilitate de a beneficia de roadele culturii

moderne. A fost salvat, în punctele esențiale, un regim economic în care rezervele materiale și forța de muncă, care ar trebui să fie destinate satisfacerii nevoilor primare pentru dezvoltarea energiilor vitale ale omului, sunt folosite pentru satisfacerea dorințelor celor mai neînsemnate a celor care își pot permite să plătească cele mai mari prețuri; un regim economic în care, prin dreptul la succesiune, puterea banului se perpetuează în aceeași clasă, transformându-se într-un privilegiu care nu are nici un corespondent în valoarea socială a serviciilor prestate efectiv, iar sfera posibilităților proletariatului rămâne atât de redusă, încât pentru a trăi, lucrătorii sunt constrânși deseori să se lase exploatați de cei care le oferă orice fel de posibilitate a unui loc de muncă.

În scopul de a menține clasele muncitoare imobilizate și supuse, sindicatele au fost transformate din organizații libere de luptă, conduse de persoane care se bucurau de încrederea membrilor, în organisme de supraveghere de tip polițienesc, sub conducerea unor funcționari aleși de grupul aflat la putere, fiind responsabili doar în fața acestuia. Dacă se aduce vreo modificare unui astfel de regim economic, aceasta este întotdeauna datorată exclusiv exigențelor militarismului, care s-au unit cu aspirațiile reacționare ale claselor privilegiate întru nașterea și consolidarea statelor totalitare.

3. Împotriva dogmatismului autoritar, s-a afirmat valoarea permanentă a spiritului critic. Tot ce se afirma trebuia justificat, altfel era eliminat. Datorăm cuceririle cele mai importante ale societății noastre din orice domeniu, caracterului metodic al acestui comportament fără prejudecăți. Dar această libertate a spiritului nu a rezistat crizei care a dat naștere statelor totalitare. Noi dogme, ce trebuie acceptate din convingere sau din ipocrizie, se instalează pe post de stăpâni în toate domeniile științifice.

Deși nimeni nu știe ce anume este o rasă, și chiar și cele mai elementare noțiuni de istorie îi demonstrează absurditatea, fiziologilor li se cere să creadă, să demonstreze și să convingă oamenii că aparțin unei rase alese, doar pentru că imperialismul are nevoie de acest mit pentru a exalta în mase ura și orgoliul. Conceptele cele mai evidente ale științei economice trebuie considerate ca fiind adevărate excomunicări pentru a prezenta politica autarhică, schimburile echilibrate și celelalte instrumente tradiționale ale mercantilismului, drept descoperiri extraordinare ale timpurilor noastre. Din cauza interdependenței economice între toate părțile lumii, spațiul vital al oricărui popor care dorește să își mențină un nivel de viață corespunzător civilizației moderne este întreg globul; dar a fost creată pseudo-știința geopoliticii, care vrea să demonstreze consistența teoriei spațiului vital, pentru a da o aparență teoretică dorinței de a domina a imperialismului. Datele esențiale ale istoriei sunt falsificate în interesul clasei conducătoare. Bibliotecile și librăriile sunt curățate de toate

operele ce nu sunt considerate ortodoxe. Bezna obscurantismului amenință din nou să sufoce spiritul uman. Însăși etica socială a libertății și egalității este subminată. Oamenii nu mai sunt considerați ca fiind cetățeni liberi, care se slujesc de stat pentru a-și atinge scopurile lor colective. Sunt slujitori ai statului, care stabilește care trebuie să fie scopurile lor, iar ca și voința a statului este asumată fără îndoială voința celor care dețin puterea. Oamenii nu mai sunt supuși de drept, ci, dispuși în ordine ierarhică, ei trebuie să se supună fără să obiecteze, autorităților superioare care au în frunte un conducător divinizat așa cum se cuvine. Regimul castelor renaște în forță din propria- i cenușă.

Această civilizație reacționară și totalitară, după ce a triumfat în mai multe țări, a găsit în sfârșit în Germania nazistă puterea care sa considerat capabilă de a ajunge până la consecințele extreme. După o pregătire meticuloasă, profitând cu îndrăzneală și fără scrupule de rivalitățile, de egoismul și stupiditatea celorlalți și trăgând după sine alte state vasale europene - printre care primul este Italia - aliindu-se cu Japonia, care urmărește scopuri identice în Asia, aceasta s-a lansat în acțiunea de dominație. Victoria sa ar însemna consolidarea definitivă a totalitarismului în lume. Toate caracteristicile sale ar fi exaltate la maxim, iar forțele progresiste ar fi condamnate, pentru mult timp, la o simplă opoziție negativă.

Tradiționala aroganță și intransigența clasei militare germane ne pot da deja o idee asupra felului dominației lor, în urma unui război victorios. Germanii, învingători, ar putea chiar să-și permită o falsă generozitate față de celelalte popoare europene, să le respecte formal teritoriile și instituțiile politice, pentru a governa satisfăcând totodată acel sentiment patriotic stupid care dă importanță culorii stegulețelor de la granițe și naționalității oamenilor politici care se prezintă în fața publicului, în locul raportului de forțe și al substanței reale a organismelor statului. În orice fel ar fi ascunsă, realitatea ar fi tot aceeași: o nouă împărțire a omenirii în spartani și iloți.

Chiar și o soluție de compromis între părțile în luptă ar însemna un pas ulterior spre totalitarism, deoarece toate țările care au scăpat de stăpânirea Germaniei, ar fi constrânse să adopte formele acesteia de organizare politică, pentru a se pregăti în mod adecvat pentru reînceperea războiului.

Dar dacă Germania lui Hitler a putut să învingă unul după altul statele mai mici, prin acțiunile sale a constrâns să intre în luptă forțe din ce în ce mai mari. Curajoasa combativitate a Marii Britanii, chiar și în momentele cele mai critice în care a rămas să facă față singură dușmanului, i-a determinat pe germani să se izbească de rezistența îndârjită a armatei sovietice ceea ce i-a dat timp Americii să pornească mobilizarea nesfârșitelor ei resurse productive. Și această luptă împotriva imperialismului german s-a legat strâns de cea pe care poporul chinez o duce împotriva imperialismului japonez.

Imense mase de oameni și de bogății au luat poziție împotriva puterilor totalitare; forțele acestor puteri și-au atins punctul culminant, și de acum încolo nu pot decât să se consume treptat. Cele adversare în schimb au depășit deja momentul lor de maximă criză și sunt în ascensiune.

Războiul aliaților stimulează tot mai mult, pe zi ce trece, dorința de eliberare, chiar și în țările care au fost supuse violenței și care se pierduseră din cauza loviturii primite; și stimulează aceeași dorință chiar și la popoarele marilor puteri din Axă, care își dau seama că sunt antrenate într-o situație disperată doar pentru a satisface setea de putere a stăpânilor lor.

Procesul lent prin care mase întregi de oameni s-au lăsat modelați în mod pasiv de noul regim, i s-au conformat, contribuind astfel la consolidarea lui, s-a oprit; a început în schimb procesul invers. În acest val care se înalță încet se regăsesc toate forțele progresiste, părțile cele mai luminate ale claselor de muncitori, pe care teroarea și laudele nu le făcuseră să renunțe la aspirația lor spre o formă de viață superioară; elementele cele mai conștiente ale clasei de intelectuali, jignite de degradarea la care este supusă inteligența; întreprinzători care, simțindu-se capabili de inițiative noi, ar dori să se elibereze de strânsorile birocrăției și de autarhiile naționale care le împiedică fiecare mișcare; în sfârșit, toți aceia care, dintr-un simț înăscut al demnității, nu știu să plece capul în fața umilinței servitudinii.

Tuturor acestor forțe le este încredințată astăzi salvarea civilizației noastre.

II. Sarcinile de după război. Unitatea Europeana □

Înfrângerea Germaniei nu ar duce însă în mod automat la reorganizarea Europei conform idealului nostru de civilizație. În scurta și intensă perioadă de criză generală (în cadrul căreia statele vor fi doborâte la pământ, iar masele populare vor aștepta, încordate, noile cuvinte și vor fi materie lichefiată, arzătoare, gata să fie modelată în forme noi și vor fi capabile de a primi conducerea unor oameni cu adevărat internaționaliști), clasele sociale care aveau cele mai mute privilegii în vechile sisteme naționale vor încerca pe ascuns sau prin violență să amortizeze valul de sentimente și de pasiuni internaționaliste și se vor consacra în mod provocator reconstituirii vechilor organisme statale. Și este probabil ca, liderii englezi, poate de comun acord cu cei americani, să încerce să împingă lucrurile în acest sens, pentru a relua politica de echilibru a puterilor, sub aparențele interesului imediat al imperiilor lor.

Forțele conservatoare, și anume: conducătorii instituțiilor fundamentale ale statelor naționale; cadrele superioare ale forțelor armate, culminând, acolo unde ele există încă, în monarhii; acele grupuri ale capitalismului de monopol

care și-au legat soarta profiturilor lor de cea a statelor; marii proprietari funciari și înaltele ierarhii ecleziastice care nu își pot vedea asigurate veniturile lor parazitare decât de o societate conservatoare; și în urma lor, un întreg stol format din cei care depind de acestea sau sunt doar orbiți de puterea lor tradițională; toate aceste forțe reacționare simt deja cum scârțâie clădirea și încearcă să se salveze. Prăbușirea le-ar lipsi dintr-o dată de toate garanțiile pe care le-au avut până acum și le-ar expune asaltului forțelor progresiste.

SITUAȚIA REVOLUȚIONARĂ: ORIENTĂRI VECHI ȘI NOI

Pe plan sentimental, prăbușirea regimurilor totalitare va însemna pentru popoare întregi, apariția "libertății"; toate înfrânările vor dispărea și automat vor domni amplu libertatea de expresie și cea de asociere. Va fi triumful tendințelor democratice. Acestea îmbracă nuanțe infinite, care merg de la un liberalism foarte conservator până la socialism și anarhie. Ele cred în "generarea spontană" a evenimentelor și a instituțiilor, în bunătatea absolută a impulsurilor care vin de jos. Ele nu vor să forțeze mâna "istoriei", a "poporului" sau a "proletariatului", sau oricum l-ar numi pe Dumnezeu lor. Ele își doresc sfârșitul dictaturilor, imaginându-și-l ca fiind restituirea către popor a drepturilor imprescriptibile la autodeterminare, încununarea viselor lor este o adunare constituantă, aleasă printr-un sufragiu cât mai extins și prin respectarea cât mai strictă a drepturilor alegătorilor, care să hotărască ce constituție trebuie întocmită. Dacă poporul este imatur, constituția va fi proastă; dar aceasta nu va putea fi îmbunătățită decât printr-o activitate constantă de convingere.

Democrații nu renunță din principiu la violență; dar vor să se folosească de ea doar atunci când majoritatea este convinsă că este indispensabilă, și anume atunci când violența nu este altceva decât un punct, aproape de prisos, de pus pe "i"; ei sunt deci conducători potriviți doar în perioadele de administrare obișnuită, în care poporul, în ansamblu, este convins de valoarea instituțiilor fundamentale, care trebuie modificate doar în puncte de importanță relativ secundară. În perioadele revoluționare, în care instituțiile nu trebuie să fie administrate, ci create, procedurile democratice eșuează în mod răsunător. Neputința demnă de milă a democrațiilor din timpul revoluțiilor din Rusia, Germania și Spania sunt trei dintre exemplele cele mai recente. În astfel de situații, după căderea vechiului aparat de stat, cu legile și administrația sa, apar imediat, sub aparențele respectării vechilor legi sau disprețuindule, numeroase adunări și reprezentanțe populare în care converg și se zbucesc toate forțele sociale progresiste. Poporul trebuie desigur să își satisfacă anumite nevoi fundamentale, dar nu știe precis nici ce vrea și nici ce să facă. În urechile sale

răsună mii de clopote. Cu milioanele sale de capete, el nu reușește să se orienteze, și se dezagregă în mai multe tendințe în conflict unele cu altele.

În momentul în care este nevoie de extremă hotărâre și îndrăzneală, democrații se simt dezorientați, neavând în spatele lor un consens popular spontan, ci doar o agitație tulburătoare de pasiuni. Ei cred că este de datoria lor să formeze acel consens și se prezintă ca niște predicatori care îndeamnă, în timp ce ar fi nevoie de conducători care să ghideze știind unde vor să ajungă. Ei pierd ocaziile favorabile consolidării noului regim, încercând să facă să funcționeze imediat organisme ce au nevoie de o pregătire îndelungată și sunt potrivite mai degrabă perioadelor de relativă liniște; ei dau astfel arme adversarilor lor, pe care aceștia din urmă le folosesc pentru a-i înlătura de la putere; ei nu mai reprezintă, la urma urmei, cu miile lor de tendințe, dorința de reînnoire, ci veleitățile confuze care domină în mintea tuturor și care, paralizându-se reciproc, pregătesc terenul propice dezvoltării reacțiunii. Metodologia politică democratică va fi o povară în timpul crizei revoluționare.

Pe măsură ce, în disputele lor verbale, democrații își vor uza popularitatea lor inițială de susținători ai libertății, și în lipsa unei serioase revoluții politice și sociale, instituțiile politice pretotalitare vor fi reconstituite, iar lupta se va propaga din nou după vechile tipare ale opoziției dintre clase.

Principiul conform căruia toate problemele politice se rezumă la termenul de luptă de clasă a constituit norma fundamentală mai ales pentru muncitorii din fabrici și a contribuit la a da consistență luptei lor politice, atâta timp cât nu erau puse în discuție instituțiile fundamentale; acest principiu devine însă instrument de izolare a proletariatului atunci când se impune nevoia de a transforma întreaga organizare a societății. Muncitorii, educați în spiritul împărțirii pe clase, nu știu să vadă atunci decât strict revendicările lor de clasă, sau chiar de categorie, fără să le pese de modul în care acestea ar putea fi legate de interesele celorlalte categorii; sau aspiră la dictatura unilaterală a clasei lor, pentru a realiza colectivizarea utopică a tuturor instrumentelor materiale de producție, pe care timp de secole propaganda le-a indicat-o ca fiind remediul universal împotriva tuturor relelor. Această politică nu reușește să se impună altei categorii decât celei a muncitorilor, care astfel privează celelalte forțe progresiste de sprijinul lor, sau le lasă pradă reacțiunii care le organizează în mod abil în așa fel încât să frângă din rădăcini însăși mișcarea proletară.

Printre diferitele tendințe proletare, susținătoare ale politicii împărțirii pe clase și a idealului colectivist, comuniștii au recunoscut dificultățile în a obține o suită de forțe suficiente pentru a câștiga, motiv pentru care - spre deosebire de celelalte partide populare - s-au transformat într-o mișcare disciplinată riguros, care exploatează mitul rusesc pentru a reuși să-i organizeze pe muncitori, dar

fără să se supună regulilor acestora, folosindu-se de ei în manevrele cele mai diferite.

În timpul crizelor revoluționare, acest comportament îi face pe comuniști să fie mai eficienți decât democrații; dar, prin faptul că ei țin pe cât posibil separate clasele muncitorești de celelalte forțe revoluționare - predicând că "adevărata" lor revoluție încă trebuie să vină - ei constituie, în momentele decisive, un element sectar care slăbește ansamblul. În plus, totala lor dependență de statul rus, care s-a folosit de ei în mod repetat pentru a-și atinge scopurile politicii sale naționale, îi împiedică să întreprindă orice acțiune politică cu un minim de continuitate.

Ei trebuie întotdeauna să se ascundă în spatele unui Karoly, a unui Blum, a unui Negrin, pentru ca apoi să se piardă cu ușurință împreună cu marionetele democratice pe care le folosiseră; deoarece puterea se obține și se menține nu doar prin viclenie, ci prin capacitatea de a răspunde în mod organic și vital necesității unei societăți moderne.

Dacă mâine lupta ar fi restrânsă tot la tradiționalul domeniu național, ar fi foarte greu ca vechile aporii să fie evitate. Efectiv, statele naționale și-au planificat deja atât de profund respectivele sisteme economice, încât chestiunea centrală ar deveni foarte curând aceea de a ști ce grup de interese, și anume ce clasă ar trebui să dețină manetele de comandă ale planului. Frontul forțelor progresiste ar fi sfărâmat cu ușurință în lupta dintre clasele și categoriile economice. Cel mai probabil, reacționarii ar fi aceia care ar avea de câștigat de pe urma acestui lucru.

O adevărată mișcare revoluționară va trebui să apară din partea celor care au știut să critice vechile teorii politice; ea va trebui să știe să colaboreze cu forțele democratice, cu cele comuniste și în general cu cei care vor coopera întru dezintegrarea totalitarismului, însă fără să se lase prinsă în plasa procedurilor politice a vreunui dintre aceștia.

Forțele reacționare dispun de oameni și de cadre pricepute și educate în spirit de conducător, care se vor bate cu îndârjire pentru a-și păstra supremația. În momentul crucial, vor ști să se prezinte deghizați, se vor declara iubitori ai libertății, ai păcii, ai bunăstării generale și ai claselor celor mai sărace. Am observat deja în trecut cum s-au insinuat în spatele mișcărilor populare și i-am imobilizat, i-am abătut și convertit în chiar opusul lor. Fără îndoială, ei vor fi forța cea mai periculoasă cu care va trebui să ne confruntăm.

Punctul de sprijin la care vor recurge va fi restaurarea statului național. În acest fel, vor putea apela la sentimentul popular cel mai răspândit, cel mai jignit de mișcările recente, cel mai ușor de folosit în scopuri reacționare: sentimentul patriotic. În acest fel, ei pot spera să tulbure cu mai mare ușurință ideile adversarilor lor, având în vedere că masele populare au avut până în prezent o

singură experiență politică, și anume aceea care s-a desfășurat în cadrul național, și din acest motiv este destul de ușor să atragă atât masele cât și conducătorii lor cei mai miopi pe terenul reconstruirii statelor doborâte de furtună.

Dacă acest obiectiv ar fi atins, ar câștiga reacționarii. Aceste state ar putea fi, chiar în aparență, larg democratice și socialiste; întoarcerea puterii în mâinile reacționarilor ar fi atunci doar o chestiune de timp. Geloziile naționale ar ieși din nou la suprafață, și din nou fiecare stat și-ar lega satisfacerea nevoilor sale doar de forța armelor. Într-un răstimp mai mult sau mai puțin scurt, scopul principal ar fi din nou acela de a converti popoarele în armate. Generalii s-ar întoarce la posturile de comandanți, deținătorii de monopoluri ar profita din nou de autarhie, corpurile birocratice s-ar mări din nou, iar preoții ar menține iarăși masele liniștite. Toate cuceririle din primul moment s-ar reduce la nimic, în fața necesității de a se pregăti din nou de război.

Problema ce trebuie rezolvată în primul rând, altminteri orice progres constituie o simplă aparență, este aceea a abolirii definitive a diviziunii Europei în state naționale suverane. Prăbușirea majorității statelor continentului sub tăvălugul german a unit deja soarta popoarelor europene, care ori vor fi subjugate de dominația lui Hitler, ori vor intra toate împreună, odată cu căderea acestuia, într-o criză revoluționară în care nu vor mai fi încremenite și separate în solide structuri statale. Spiritele sunt deja mult mai pregătite decât în trecut pentru o reorganizare de tip federal a Europei. Experiența grea a ultimelor decenii a deschis ochii și celor care nu voiau să vadă și a determinat maturizarea multor circumstanțe favorabile idealului nostru.

Toți oamenii rezonabili recunosc deja că nu se poate menține un echilibru între statele europene independente, conviețuind cu o Germanie militaristă care să se bucure de aceleași condiții ca și celelalte țări și că, odată învinsă, Germania nici nu poate fi fărâmițată nici umilită. S-a dovedit de altfel, că nici un stat din Europa poate sta deoparte în timp ce celelalte sunt în conflict și că declarațiile de neutralitate și pactele de neagresiune nu au nici o valoare. A fost demonstrată deja inutilitatea, ba chiar caracterul dăunător al organismelor de tipul Societății Națiunilor, care pretindea că garantează dreptul internațional fără o forță militară capabilă de a-și impune propriile decizii și în respectul suveranității absolute a statelor participante. S-a dovedit absurd și principiul non-intervenției, conform căruia toate popoarele ar trebui lăsate libere să-și aleagă guvernul despotice pe care și-l doresc, ca și cum constituția internă a fiecărui stat nu ar reprezenta un interes vital pentru toate celelalte țări europene. Multiplele probleme care înveninează viața internațională a continentului au devenit insolubile - trasarea frontierelor în zone cu populații mixte, apărarea minorităților alogene, ieșirea la mare a țărilor situate în interior,

chestiunea balcanică, chestiunea irlandeză, etc. - probleme care și-ar găsi cea mai simplă soluționare în Federația Europeană, așa cum în trecut și-au găsit-o problemele corespunzătoare ale statulețelor care au ajuns să facă parte dintr-o mai vastă unitate națională, probleme care în acest fel și-au mai pierdut din asprime, prin faptul că au devenit probleme ale raporturilor între diferitele provincii ale aceleiași țări.

Pe de altă parte, sfârșitul sentimentului de siguranță dat de invulnerabilitatea Marii Britanii, care îi îndemna pe englezi la "splendida lor izolare" dizolvarea armatei și chiar a republicii franceze la prima ciocnire veritabilă cu forțele germane (este de sperat că acest rezultat să potolească convingerea șovinistă a superiorității absolute a galilor) și în mod special, conștientizarea gravității pericolului unei supuneri generale, toate acestea sunt circumstanțe care vor favoriza constituirea unui regim federal, care să pună capăt actualei anarhii. Și faptul că Marea Britanie a acceptat deja principiul independenței Indiei și că, potențial, Franța și-a pierdut întregul imperiu, odată cu recunoașterea înfrângerii, constituie factori care determină ca bazele unui acord pentru o rezolvare europeană a posesiunilor coloniale să fie mai lesne de găsit.

La toate acestea trebuie adăugată în final dispariția unora dintre cele mai importante dinastii și fragilitatea bazelor pe care se sprijină cele care au supraviețuit. Într-adevăr, trebuie ținut cont de faptul că dinastiile, considerând diferitele țări ca fiind propriul lor apanaj tradițional, reprezentau, prin enormele interese pe care le susțineau, un obstacol serios în calea organizării raționale a Statelor Unite ale Europei, care nu se pot întemeia decât pe constituția republicană a tuturor țărilor federale. Și atunci când, depășind orizontul Vechiului continent, sunt îmbrățișate într-o viziune de ansamblu toate popoarele din care este alcătuită omenirea, trebuie totuși să recunoaștem că Federația Europeană este singura garanție imaginabilă a desfășurării pe baze de cooperare pacifică a relațiilor cu popoarele asiatice și americane, în așteptarea unui viitor mai îndepărtat, în care unitatea politică a întregului glob să devină posibilă.

Linia de demarcație între partidele progresiste și cele reacționare nu o mai urmează pe cea formală a unei democrații mai mult sau mai puțin avansate sau pe cea a unui socialism mai mult sau mai puțin pronunțat ce urmează să fie instaurat, ci urmează o nouă linie, plină de substanță, prin care se separă cei care concep vechiul scop al luptei, cel al cuceririi puterii politice naționale, ca fiind cel esențial și care vor face, chiar și involuntar, jocul forțelor reacționare, lăsând să se solidifice lava incandescentă a pasiunilor populare în vechile tipare și care vor lăsa să reapară vechile absurdități, și cei care vor considera ca principală sarcină crearea unui stat internațional puternic, îndreptând forțele

populare spre acest scop și care, chiar după cucerirea puterii naționale, o vor folosi în primul rând pentru realizarea unității internaționale.

Prin propagandă și acțiune, încercând să stabilim, în toate modurile posibile, acorduri și legături între mișcările care se formează în mod sigur în diferitele țări, este necesar, încă de pe acum, să punem bazele unei mișcări care să poată mobiliza toate forțele și care să poată da naștere organismului care va constitui creația cea mai măreață și cea mai inovatoare apărută de secole în Europa; pentru a constitui un stat federal puternic, care să dispună de o forță armată europeană, în locul armatelor naționale; care să zdrobească cu hotărâre autarhiile economice, coloana vertebrală a statelor totalitare; care să aibă organisme și mijloace suficiente pentru a pune în aplicare în diferitele state deliberările sale menite să mențină ordinea comună, lăsând totuși statelor o autonomie care să le permită o articulare elastică și desfășurarea unei vieți politice conforme caracteristicilor diferite ale diferitelor popoare.

Dacă în principalele țări europene va exista un număr suficient de oameni care vor înțelege acest lucru, în curând victoria va fi în mâinile lor, deoarece situația și sentimentele vor fi favorabile operei lor. Ei vor avea în față partide și tendințe care toate vor fi deja vor descalificate de experiența dezastruoasă a ultimilor douăzeci de ani. Și fiindcă va fi momentul unor noi opere, va fi și momentul unor noi oameni: cel al MIȘCĂRII PENTRU O EUROPĂ LIBERĂ ȘI UNITĂ.

III. Sarcinile de după război. Reforma societății

O Europă liberă și unită este o premisă necesară pentru întărirea civilizației moderne, pentru care epoca totalitară reprezintă o perioadă de stagnare. Sfârșitul acestei epoci va face să pornească din nou, imediat și cu toată puterea, procesul istoric împotriva inegalităților și a privilegiilor sociale. Toate vechile instituții conservatoare care împiedicau realizarea acestui lucru se vor fi prăbușit sau vor fi în plină decadere; și criza lor va trebui exploatată cu curaj și hotărâre.

Revoluția europeană, pentru a răspunde exigențelor noastre, va trebui să fie socialistă, și anume, ea va trebui să propună emanciparea claselor muncitoare și realizarea unor condiții de viață mai umane pentru acestea. Însă criteriul de orientare pentru luarea măsurilor în acest sens nu poate fi principiul pur doctrinar conform căruia, proprietatea privată a mijloacelor materiale de producție trebuie să fie în principiu abolită și tolerată doar în mod provizoriu, atunci când chiar nu se poate renunța la acest lucru. Etatismul generală a economiei a fost prima formă utopică prin care clasele muncitoare și-au reprezentat eliberarea de jugul capitalist; dar, odată ce s-a realizat pe deplin, nu

duce către scopul visat, ci la constituirea unui regim în care marea masă a populației este aservită clasei restrânse a birocraților care gestionează economia.

Principiul cu adevărat fundamental al socialismului, din care cel al colectivizării generale nu a reprezentat decât o deducție luată în grabă și eronată, este acela conform căruia forțele economice nu trebuie să domine oamenii, ci - așa cum se întâmplă pentru forțele naturale - să le fie supuse, să fie conduse, controlate în modul cel mai rațional, pentru ca marile mase să nu fie victima lor. Giganticele forțe ale progresului care izvorăsc din interesul individual nu trebuie stinse în iazul lipsit de viață al practicii *de rutină* pentru ca mai apoi să se găsească în fața problemei de nerezolvat de a resuscita spiritul de inițiativă prin diferențierea salariilor și prin alte măsuri de acest gen; acele forțe trebuie dimpotrivă să fie întărite și extinse oferindu-li se o mai mare posibilitate de dezvoltare și întrebuințare și, în același timp trebuie consolidate și perfecționate stăvilarele care să le îndrepte spre obiectivele cu cele mai mari avantaje pentru întreaga colectivitate.

Proprietatea privată trebuie abolită, limitată, corectată, extinsă de la caz la caz, dar nu din principiu și în mod dogmatic. Această directivă se încadrează în mod natural în procesul de formare al unei vieți economice europene eliberată de coșmarurile militarismului sau ale birocrațismului național.

Soluția rațională trebuie să ia locul celei iraționale, până în conștiința lucrătorilor. Dorind să precizăm în mod mai amănunțit conținutul acestei directive, și simțind că utilitatea și modalitățile fiecărui punct din program vor trebui judecate întotdeauna în raport cu premisa, indispensabilă deja, a unității europene, punem în evidență următoarele puncte:

a) Nu pot fi lăsate pe mâna particularilor întreprinderile care, desfășurând o activitate în mod necesar de monopol, sunt capabile să exploateze masa consumatorilor; de exemplu, industriile electrice, întreprinderile a căror menținere în viață este dorită din motive de interes colectiv dar care, pentru a se menține, au nevoie de taxe protecționiste, de subsidii, de comenzi de favoare, etc. (exemplul italian cel mai relevant până acum al acestui tip de industrie este cel al siderurgiei); ca și întreprinderile care, prin mărimea capitalului investit și a numărului de muncitori angajați sau care, datorită importanței sectorului pe care îl domină, pot șantaja organele statului, impunând politica cea mai avantajoasă pentru ele (de exemplu: industriile miniere, marile institute bancare, marile industrii de armament).

Acesta este domeniul în care fără îndoială va trebui acționat în sensul unei naționalizări pe scară foarte amplă, fără nici o considerație pentru drepturile dobândite.

b) Caracteristicile pe care le-au avut în trecut dreptul de proprietate și dreptul de succesiune au permis acumularea în mâinile unui număr mic de

privilegiați a averilor, ce va fi oportun să fie distribuite în sens egalitar în timpul unei crize revoluționare, pentru a elimina grupurile parazitare și pentru a da muncitorilor instrumentele de producție de care au nevoie, spre a îmbunătăți poziția lor economică și pentru a-i face să ajungă la o mai mare autonomie a vieții. Ne gândim adică, la o reformă agrară care, transferând pământul celor care îl cultivă, va face să crească în mare măsură numărul de proprietari și la o reformă industrială care să extindă proprietatea lucrătorilor în sectoarele ce nu aparțin de stat, prin gestiunea cooperativelor și prin acționari muncitori, etc.

c) Tinerii trebuie ajutați prin indemnizațiile necesare pentru a reduce la minim distanțele între pozițiile de plecare în lupta pentru viață. În mod special, școala publică va trebui să dea celor mai apți și nu doar celor bogați, posibilitatea efectivă de continuare a studiilor până la nivelele superioare; și va trebui să ofere pregătire în orice ramură de studiu, pentru îndrumarea spre diferitele meserii și activități liberale și științifice, unui număr de indivizi corespunzător cerințelor pieței, în așa fel încât salariile medii să fie aproape identice pentru toate categoriile profesionale, oricât de mari ar putea fi divergențele între remunerații în sânul fiecărei categorii, conform diferitelor capacități individuale.

d) Potențialul aproape fără limite al producției de masă a produselor de primă necesitate, datorită tehnicii moderne, permite deja să le fie asigurate tuturor, la un cost social relativ mic, mâncarea, locuința și îmbrăcămintea, cu minimum de confort necesar pentru păstrarea simțului demnității umane. Solidaritatea umană față de cei care sunt doborâți în lupta economică nu va trebui așadar să se manifeste prin forme de caritate întotdeauna umiltoare și care pot produce chiar relele ale căror consecințe încearcă să le corecteze, ci printr-o serie de prevederi care să garanteze tuturor în mod necondiționat, fie că pot lucra sau nu, un nivel de viață decent, fără a reduce stimulentele spre muncă și economisire. În acest fel, nimeni nu va mai fi constrâns de sărăcie să accepte contracte de muncă înrobitoare.

e) Eliberarea claselor muncitoare poate avea loc doar prin realizarea condițiilor enunțate în punctele precedente: nu lăsându-le în voia politiciii economice a sindicatelor de monopol, care transferă pur și simplu în domeniul muncitoresc metodele copleșitoare caracteristice în primul rând marilor capitaluri. Lucrătorii trebuie să fie din nou liberi de a-și alege mandatarii pentru a trata colectiv condițiile în care intenționează să își presteze munca, iar statul va trebui să le acorde mijloacele juridice pentru garantarea respectării pactelor încheiate; însă toate tendințele cu caracter de monopol vor putea fi combătute în mod eficient, îndată ce se vor realiza acele transformări sociale.

Acestea sunt schimbările necesare pentru a crea în jurul noii ordini o largă categorie de cetățeni interesați să o mențină și pentru a imprima vieții politice o

puternică tentă de libertate, impregnată de un puternic sentiment de solidaritate socială. Pe aceste baze, libertățile politice vor putea avea cu adevărat un conținut concret, și de nu doar formal, pentru toată lumea, deoarece masa cetățenilor se va bucura de o independență și o cunoaștere suficientă pentru a putea exercita un control continuu și eficient asupra clasei conducătoare.

Ar fi superfluu să ne oprim asupra instituțiilor constituționale, deoarece, neputând fi previzibile condițiile în care va trebui să ia naștere și să funcționeze, nu am face decât să repetăm ceea ce știu deja cu toții asupra necesității organelor reprezentative, asupra formării legilor, a independenței magistraturii care o va înlocui pe cea actuală pentru o aplicare imparțială a legilor emise, asupra libertății presei și a celei de asociere pentru a lumina opinia publică și pentru a da tuturor cetățenilor posibilitatea de a participa efectiv la viața statului. Este necesar să ne precizăm mai bine ideile asupra a două chestiuni doar, din cauza importanței lor deosebite în acest moment, în țara noastră: asupra raportului dintre stat și biserică și asupra caracterului reprezentării politice:

a) Concordatul prin care în Italia, Vaticanul și-a încheiat alianța cu fascismul va trebui abolit fără îndoială pentru a afirma caracterul pur laic al statului și pentru a fixa în mod irevocabil supremația statului în viața civilă. Vor trebui respectate în egală măsură toate credințele religioase, dar statul nu va mai trebui să aibă un buget pentru culte.

b) Construcția de mucava pe care a constituit-o fascismul prin organizarea corporatistă se va sfărâma în bucăți împreună cu alte părți ale statului totalitar. Există persoane care consideră că din aceste dărâmături se va putea extrage mâine materialul pentru o nouă ordine constituțională. Noi nu credem acest lucru. În statele totalitare, camerele corporatiste sunt farsa care încununează controlul polițienesc asupra muncitorilor. Și chiar dacă aceste camere corporatiste ar fi expresia sinceră a diferitelor categorii de producători, organele de reprezentanță ale diferitelor categorii profesionale nu ar putea fi calificate pentru tratarea chestiunilor de politică generală, iar în chestiunile specifice economice ar deveni organe de impunere în slujba categoriilor celor mai puternice pe plan sindical. Sindicatelor li se vor cuveni largi funcții de colaborare cu organele statale însărcinate cu rezolvarea problemelor care le privesc cel mai direct, dar este în mod sigur exclus ca lor să le fie încredințată orice funcție legislativă, deoarece în viața economică ar rezulta o anarhie feudală, care s-ar concluziona printr-un despotism politic reînnoit. Mulți dintre cei care s-au lăsat prinși cu naivitate de mitul corporatismului vor putea și vor trebui atrași spre opera de reînnoire; dar va trebui să-și dea seama de cât de absurdă este soluția pe care au visat-o confuz. Corporatismul nu poate avea o

viață concretă decât în forma pe care a luat-o în statele totalitare, pentru a-i înregimenta pe muncitori sub niște funcționari care să le controleze toate mișcările în interesul clasei guvernante.

Partidul revoluționar nu poate fi improvizat în mod diletant în momentul decisiv, ci trebuie să înceapă încă de pe acum să se formeze, cel puțin în ceea ce privește comportamentul său politic central, cadrele generale și primele directive de acțiune. El nu trebuie să reprezinte o masă de tendințe eterogene, reunite doar în sens negativ și tranzitoriu, și anume din cauza trecutului lor antifascist și doar în simpla așteptare a căderii regimului totalitar, gata să se împrăștie fiecare într-o altă direcție odată ce va fi atins acel scop. Partidul revoluționar știe în schimb că doar din acel moment va începe cu adevărat opera sa; și de aceea trebuie constituit din oameni care să fie de acord asupra principalelor probleme ale viitorului.

El trebuie să pătrundă printr-o propagandă metodică oriunde s-ar afla oprimați ai regimului actual și, luând drept punct de plecare problema resimțită, de la o dată la alta, ca fiind cea mai dureroasă pentru persoanele sau clasele în cauză, să arate cum se leagă aceasta de alte probleme și care ar putea fi adevărata soluție. Dar, din sfera din ce în ce mai largă a simpatizanților săi, trebuie să îi extragă și să îi recruteze pentru organizarea mișcării doar pe aceia care și-au făcut din revoluția europeană scopul principal al vieții; cei care, zi de zi, să depună în mod disciplinat munca necesară, care să se îngrijească cu prudență de siguranța continuă și eficientă a acestuia, chiar și în situațiile de cea mai cruntă ilegalitate, și care astfel să constituie o rețea solidă care să dea consistență sferei mai labile a simpatizanților.

Fără a neglija nici o ocazie și nici un domeniu de răspândire a cuvântului său, acesta trebuie în primul rând să își îndrepte activitatea spre mediile mai importante în calitate de centre de difuzare a ideilor și de centre de recrutare de oameni luptători; în primul rând, spre cele două grupuri sociale mai sensibile în situația actuală și decisive pentru cea de mâine; și anume clasa muncitoare și mediile intelectuale. Prima este cea care s-a supus cel mai puțin jugului totalitar și care va fi cea mai pregătită să își reorganizeze rândurile. Intelectualii, în special cei tineri, sunt cei care se simt din punct de vedere spiritual cel mai mult sufocați și dezgustați de despotismul care domnește. Treptat, alte categorii sociale vor fi atrase în mod inevitabil în mișcarea generală.

Orice mișcare care ar da greș în sarcina de a alia aceste forțe este condamnată la sterilitate; deoarece, dacă va fi o mișcare doar a intelectualilor, nu va avea forța maselor necesară pentru a răsturna rezistențele reacționare, va fi bănuitoare și bănuită de clasa muncitoare; și chiar dacă va fi animată de sentimente democratice, va înclina spre alunecarea, în fața greutăților, pe

terenul mobilizării tuturor celorlalte clase împotriva muncitorilor, adică pe cel al restaurării fasciste.

Dacă se va baza doar pe proletariat, nu va avea acea claritate a gândirii ce nu poate veni decât de la intelectuali și care este necesară pentru a distinge bine noile sarcini și noile căi: va rămâne prizoniera vechii diviziuni în clase, va vedea dușmani peste tot și va aluneca spre soluția doctrinei comuniste.

În timpul crizei revoluționare, va fi de datoria acestei mișcări să organizeze și să conducă forțele progresiste, folosindu-se de toate acele organe populare care se formează în mod spontan, ca niște cuptoare încinse în care se amestecă masele revoluționare, nu pentru a emite plebiscite, ci așteptând să fie conduse. Ea își extrage viziunea și siguranța lucrurilor ce trebuie făcute nu dintr-o consacrare preventivă din partea unei inexistente voințe populare încă, ci din conștiința de a reprezenta nevoile profunde ale societății moderne.

Astfel, ea emite primele directive ale noii orânduiri, prima disciplină socială pentru masele informate. Prin această dictatură a partidului revoluționar se formează noul stat și, în jurul acestuia, adevărata nouă democrație. Nu este de temut că un astfel de regim revoluționar să va încheia în mod necesar cu un despotism reînnoit. Se încheie în acest fel dacă a modelat un tip de societate servilă. Dar, dacă partidul revoluționar va crea cu energie de fier, încă de la început, condițiile pentru o viață liberă, în care toți cetățenii să poată participa cu adevărat la viața statului, evoluția sa se va înfăptui, chiar dacă trecând prin eventuale crize politice secundare, în sensul unei înțelegeri și acceptări progresive a noii orânduiri din partea tuturor, și deci în sensul unei posibilități crescânde de funcționare a unor instituții politice libere.

Astăzi este momentul în care trebuie să știm să aruncăm vechile greutăți devenite stânjenitoare, să fim pregătiți pentru noutățile care ne ajung din urmă, atât de diferite față de ceea ce ne închipuiserăm, să-i lăsăm deoparte pe cei inapți dintre bătrâni și să suscităm energii noi printre tineri. Astăzi se caută și se găsesc, începând să țasă urzeala viitorului, cei care și-au dat seama de criza civilizației moderne și care, prin acest fapt, primesc moștenirea tuturor mișcărilor de înălțare ale omenirii, naufragiate din cauza neînțelegerii scopului de urmărit sau a mijloacelor prin care să o facă. Drumul de parcurs nu este nici ușor, nici sigur. Dar el trebuie parcurs, și va fi!